

HISTÒRIES VELLES, HABITACIONS NOVES

per

Montserrat Cabré

(UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA)

Dues serioses editorials comercials de l'estat espanyol –encara que totes dues formen ara part del complex món dels *trusts* editorials europeus– han decidit publicar, gairebé alhora, dues obres de conjunt d'història de les dones. La de Crítica és ja a la venda en la seua segona edició; la de Taurus, planejada en cinc volums, amb els dos primers a les llibreries. Són ja poques persones qui pensaran que aquest fet és una estricta conseqüència d'estudis de mercat editorial sempre alerta de la conjuntura historiogràfica «de moda», però convé recordar que, de fet, obres generals d'història de les dones n'han produït molts dels moviments polítics i intel·lectuals occidentals, des del *De claris mulieribus* de Boccaccio i *La Cité des Dames* de Christine de Pizan. A no ser, doncs, que canviem la definició del que entenem per «moda», la història de les dones no ho és. La dialèctica entre polítiques editorials i públics potencials és subtil, i com en totes les dialèctiques, hi ha mediacions, imposicions i resistències que funcionen en els dos sentits. Com tothom sap, no és el fet de la publicació el que legitima la historiografia, ni la historiografia la que necessàriament legitima la publicació; i d'historiografies, a més, n'hi ha per a tots els gustos. El més habitual és que siguin les autores i els autors d'historiografies legitimades –normalment acadèmiques– qui actuen de mitjancers en aquesta dialèctica. I aquesta sembla ser la història d'aquestes dues històries.

Escriure síntesis d'història ha estat sempre difícil i agosarat, i ho és probablement més encara en una època dominada pels fragments, les discontinuïtats i els *case studies*. L'exercici de sintetitzar uns coneixements empírics i estructurar-ne les hipòtesis de manera global és probablement un dels moments més perillosos i segurament més importants de la pràctica històrica. És allà on es veuen sense embuts les mancances i els avenços en dades i en hipòtesis. En el cas d'una disciplina nova a les universitats, i entre alguns sectors encara controvertida, a la dificultat, el risc i la importància s'hi pot afegir el repte extern d'haver de legitimar-la. Perquè hi ha una diferència

substancial entre la naturalesa d'una monografia sobre un tema concret, la publicació d'un recull d'articles o d'una biografia femenina (de biografies de i sobre dones n'hi ha moltes abans del Boccacio i de Pizan) i la d'una obra de conjunt d'història de les dones. Mentre que els estudis concrets poden justificar-se, millor o pitjor, pel seu interès i aportació de dades intrínsecs, les síntesis impliquen un grau de compromís disciplinari més fort que les pot fer extrínsecament més vulnerables, sobretot, en contextos com el nostre de pseudoacceptació de la nova disciplina; en altres paraules, podrien fer resurgir el debat de si la història de les dones com a tal és desitjable, legítima, necessària, i per a qui ho és. El repte disciplinari ha estat important per a la història de les dones perquè ens ha esperonat i ens ha fet créixer, però com tots els reptes massa llargs, també ens desgasta; ens fa respondre constantment contra una immediatesa que ens podria fer perdre, circumstancialment, perspectiva històrica.

No són vint anys d'història de les dones; són set segles d'històries de les dones i vint anys de disciplina. El que és nou, i s'ha produït durant els darrers vint anys, és la magnitud de la producció ininterrompuda d'estudis empírics i metodològics i la seva academització. Per academització vull dir només l'ensenyament i la recerca continuades en contextos acadèmics i la formació d'especialistes; això s'ha fet de maneres diferents segons els països i ha estat objecte de molts debats. És un procés que no pot entendre's sense l'entrada massiva de dones a la professió històrica i el seu compromís polític feminista. Abans deia que «molts» i no «tots» els moviments polítics i intel·lectuals occidentals des del segle XIV han escrit històries generals de les dones. Estava fent una descripció ambigua, perquè ens falten estudis d'historiografia sobre la història de les dones, sobre quins projectes polítics i historiogràfics han conceptualitzat una història de les dones i quins no, sobre com ho han fet els que ho han fet i sobre «què han fet amb les dones» els que no ho han fet; sobre la incidència del sexe i del gènere viscut en la producció historiogràfica. Estudis també en què aprenguessim, per posar exemples recents, per què Mary Beard o Kate C. Hurd-Mead tenien seriosos problemes per a publicar els seus llibres d'història als anys vint i trenta d'aquest segle als Estats Units, o per què Grijalbo va publicar, l'any 1974 i en quatre volums, una *Historia mundial de la mujer* dirigida per Pierre Grimal, o per què algunes editorials traduïen un plural forani pel singular «mujer» castellà.¹

¹ Margaret WADE LABARGE, *La mujer en la Edad Media*, Madrid, Nerea, 1989; Rosalind MILES: *La mujer en la historia del mundo*, Barcelona, Civilización, 1989.

Quan les historiadores feministes dèiem que havíem de lluitar contra la invisibilitat de les dones en la història, o quan fèiem una crítica a una història de les dones que només incloïa les dones il·lustres, llavors anomenades excepcionals (abans d'adonar-nos que perquè hi hagi una excepció hi ha d'haver-hi prèviament una regla acceptada, i que moltes excepcions també fan una regla), volíem crear el que anomenàvem «nova» història de les dones. Reaccionàvem alhora contra una determinada història de les dones i contra la negació que havia fet una determinada historiografia a la legitimitat d'una història de les dones. Una reacció que qüestionava les historiografies legitimades, les acadèmiques, i es començaven a estudiar altres historiografies que s'havien produït fora dels circuits de les historiografies dominants. Es qüestionava també una historiografia que en el millor dels casos advocava per programes idealment «inclusivistes» de tots els grups socials, però que ens ofegava amb neutres i masculins plurals; una història en què no ens hi trobàvem com a subjectes femenins. Una història que, fins i tot reconeixent les dones com a grup social, no reconeixia els homes com a tal. És a dir, anàlisis que no qüestionaven que la sexuació és una categoria bàsica d'identitat social dels subjectes, ni incorporaven que les relacions entre els sexes són relacions socials i part constitutiva dels sistemes d'organització social.

Una història de les dones separada no nega per definició la recerca d'una explicació «global» dels processos de desenvolupament i de canvi social, o la intel·ligibilitat dels sistemes socials. No la neguen, si més no, les dues obres que s'acaben de publicar. El que mostra és que l'experiència històrica és, entre altres coses, sexuada, i que, per tant, la sexuació és al cor i no un afegitó d'aquesta explicació; que els desenvolupaments i els canvis poden tenir efectes diferents per als homes i per a les dones. La història de les dones, tampoc no nega les diferències entre les dones; de fet, les ha explicades més que cap altra historiografia, com es fa ben palès en la lectura d'aquestes dues obres.

La publicació d'aquests dos llibres és el fruit d'una història de les dones feta disciplina, d'una història de les dones que comença a tenir especialistes amb contactes regulars, canals de publicació i un cert impacte i presència social, d'intensitat diferent segons els països; el nivell d'institucionalització dels Estats Units és incomparable al de qualsevol estat europeu. Són històries no victimistes però que tampoc obliden l'opressió de les dones. Essent com són molt diferents entre sí, ambdues obres reclamen el marc ideològic del feminisme, i s'hi poden llegir els avenços empírics i metodològics que s'han produït en els darrers vint anys. Crec que la seva vàlua es deu a motius diferents i representatius de l'estat actual de la historiografia. En el cas de la de Bonnie Anderson i Judith

Zinsser, el plantejament és totalment ginecocèntric. La dirigida per Georges Duby i Michèle Perrot, es defineix com de caràcter relacional, més com una història de les relacions entre els gèneres que com una història de les dones, encara que hi ha també contribucions ginecocèntriques. Anderson i Zinsser són historiadores menys especialitzades en un període històric concret, i treballen fent síntesi de recerques d'altri. Han arriscat més a nivell metodològic i d'estructuració de la seva obra, rebutjant els criteris i la periodització de la història tradicional, i també la cronologia en sentit estricta, en un intent de portar a la pràctica una de les aspiracions de la historiografia feminista, que va articular en una proposta concreta de criteris Joan Kelly l'any 1977, i que havia intentat, pel que fa a les dones i la medicina, Kate C. Hurd-Mead el 1930. Una aspiració a la qual fan esment Perrot i Duby, però a què renuncien «ara i aquí», qüestionant la seva decisió i justificant-la com a única pràctica possible. La seva és més una història d'especialistes en períodes històrics concrets, que en la majoria dels casos sintetitzen recerques pròpies i, per tant, servirà més a qui busqui informacions específiques i de quasi-primera-mà sobre un període determinat. És una obra de complexa realització internacional i amb una forta empremta de contribucions procedents de persones formades sota la influència de l'escola dels *Annals*. És interessant de notar, pel que ens diu de la dialèctica entre polítiques editorials i legitimitats acadèmiques, que quan Laterza es plantejà, des d'Itàlia, l'edició d'una obra d'aquestes característiques, s'adreçà, primer, a Georges Duby i, després, a Michèle Perrot, ambdós editors de la *Historia de la vida privada* publicada per la mateixa editorial. També hi ha, en aquest sentit, una reflexió a fer sobre l'exportació d'historiografies, perquè és una llàstima, per als públics francès i italià, que les contribucions peninsulars que ha coordinat Reyna Pastor com a editora de l'edició castellana, no s'hagin incorporat en les edicions francesa i italiana. L'Institut de Estudios Feministas de la Universitat Complutense de Madrid ha fet una edició acurada de la traducció de l'obra d'Anderson i Zinsser, i ha sentit la necessitat d'incorporar una síntesi breu d'història d'Espanya, que deixa amb el caramel a la boca del que podria ser una història de les dones als estats peninsulars, perquè comencem a disposar d'un gruix important de recerques que permetria l'elaboració d'una síntesi tan gruixuda com un dels volums d'aquestes dues històries.²

² Per a l'edat mitjana, vegeu la bibliografia anterior a 1984 a SEGURA, Cristina: *Las mujeres en el medievo hispano*, Madrid, Universidad Complutense de Madrid-Cuadernos de Investigación Medieval 1, 1984. Per a la bibliografia d'aquesta data en endavant, es poden consultar les útils bibliografies i les notes d'aquestes dues obres; és de destacar, per la seva regularitat, la sèrie que publica l'Asociación Cultural Al-Mudayna de la Universitat Complutense de Madrid.

Crec que la publicació d'aquestes dues obres mostra com l'elaboració metodològica, la incidència acadèmica i la presència social de la història de les dones passen per tenir una habitació pròpia i estable, la mateixa habitació que reclamava Virginia Woolf: espai i diners. Perquè enlloc no aprenem sobre les dones com en històries pròpies. Una habitació que s'està dissenyant amb diferents estils i que al nostre país és fràgil, però no dèbil; que hauria de ser conscient del seu procés de construcció, oberta i en diàleg amb els moviments de dones que l'han anat fent possible. Una estança la construcció de la qual està remouent els fonaments d'un edifici encarcerat, perquè no es tracta d'afegir-hi una habitació sinó de qüestionar i reelaborar els criteris i el pla de construcció de la casa on hi hagi espais còmodes i justos per a totes i tots.

BIBLIOGRAFIA

- CABRÉ, Montserrat; CARBONELL, Montserrat; RIVERA, Milagros: «La història de les dones», *L'Avenç* 134 (febrer 1990), pp. 57-63. (Per un estat de la qüestió i bibliografia).
- DAVIS, Natalie Z.: «Gender and Genre: Women as Historical Writers, 1400-1820», Labalme, Patricia (ed.): *Beyond Their Sex. Learned Women from the European Past*, Nova York, 1980, pp. 153-182.
- HURD-MEAD, Kate Campbell: «Seven Important Periods in the Evolution of Women in Medicine», *Bulletin of the Women's Medical College of Pennsylvania*, LXXXI, N° 3 (January 1931), pp. 6-15, reeditat com a «The Seven Ages of Women in Medicine», a *Medical Review of Reviews*, vol. XXXVII, núm. 3 (March 1931); i al *Quarterly Bulletin of the Medical Women's Association*, 35 (January 1932), pp. 11-15. En origen va ser part del discurs inaugural de la cerimònia de graduació del Woman's Medical College of Pennsylvania el 12 de juny de 1930.
- KELLY, Joan: «¿Tuvieron las mujeres renacimiento?», a Amelang, James S. i Nash, Mary (eds.): *Historia y Género: Las mujeres en la Europa Moderna y Contemporánea*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1990, pp. 93-126 (ed. or. 1977).

- RIVERA, María Milagros: «La historia de las mujeres y la conciencia feminista en Europa», a Lola G. LUNA: *Mujeres y sociedad. Nuevos enfoques teóricos y metodológicos*, Barcelona, Seminario Interdisciplinar Mujeres y Sociedad-Universitat de Barcelona, 1991, pp. 123-140.
- SMITH, Bonnie S.: «The Contribution of Women to Modern Historiography in Great Britain, France and the United States, 1750-1940», *American Historical Review*, 89 (1984), pp. 709-732.
- STUARD, Susan Mosher: «The Annales School and Feminist History: Opening Dialogue with the American Stepchild», *Signs*, 7 (1981), pp. 135-143.
- (ed.): *Women in Medieval History and Historiography*, Filadelfia, University of Pennsylvania Press, 1987.